

besluit Gods de geschiedenis der Kerk ten nauwste ligt saamgeweven met de geschiedenis van ons menschelijk geslacht en daarom de wereldgeschiedenis zonder de geschiedenis der Kerk niet is te verstaan?

Ongetwijfeld moet dan ook worden toegestemd, dat wanneer men de Kerk niet Doopersch als een oliedrop op de wateren van het menschelijk leven wil laten drijven, maar haar naar Christus' woord opvat als een zuurdeeg, dat heel het menschelijk leven moet doortrekken, de Weltgeschiede wel degelijk met de Kerk als een der machtigste factoren in de geschiedenis heeft te rekenen, evenals de Kerkgeschiedenis omgekeerd ons telkens met de Wereldgeschiedenis in aanraking brengt, zoodat een absolute scheiding tusschen beide niet mogelijk is. Indien men dan ook met C. F. STÄUDLIN, op KANT's voetspoor, in de Kerk niets anders had te zien dan een „Gesellschaftige Anstalt,” om de menschen vroom te maken, ⁷⁸⁾ indien men met Dr. J. I. DOEDES ⁷⁹⁾ en Dr. J. G. R. ACQUOY ⁸⁰⁾ te gelooven had, dat deze Kerk niet door Christus noch door zijne Apostelen gesticht was; indien men in den geest, die in deze Kerk werkte, niets anders te zien had dan een zeker vroomheidsgevoel, of zooals Prof. L. W. E. RAUWENHOFF het noemde: den geest der menschheid; ⁸¹⁾ indien men met F. Ch. BAUR ⁸²⁾ en R. ROTHE ⁸³⁾ in Hegeliaanschen trant de Kerk als een tijdelijk hulpmiddel te beschouwen had, dat zijn τέλος vindt in den Christelijken Staat en eens daarin zal worden opgelost, dan zou er metterdaad geen enkele reden denkbaar zijn, waarom men de geschiedenis dezer Kerk, dan een bloot menschelijk verschijnsel, niet onder de geschiedenis van het leven der menschheid subsumeeren zou. Een principium divisionis is er dan niet. Maar wanneer men op grond van wat de Schrift ons leert, gelooft, dat de Kerk niet een stichting is van menschen, maar van Christus Jezus zelf; ⁸⁴⁾ dat ze als ecclesia visibilis de openbaring is van het mystieke lichaam van Christus; dat ze haar bestaan te danken heeft, niet aan zeker vroomheidsgevoel, maar aan het wonder der wedergeboorte; dat de Geest, die in haar werkt, niet de geest der menschheid maar de Heilige Geest is van God; dat haar τέλος niet ligt in den Christelijken Staat maar in het Koninkrijk der hemelen, dan kan deze Kerk,